

будет актуальна всегда и везде, а это, в свою очередь, выводит восприятие сказки нами на иной, не побоимся данного выражения, философский уровень.

У человека на протяжении жизни меняются «игрушки»; у каждого поколения, шагнувшего по лестнице истории на одну ступенечку дальше, появляются СВОИ сказки, несущие вечную истину: сказка – это жизнь, но сделать жизнь сказкой можем лишь мы сами, и то при условии принятия нами Любви как воплощения вневременной вселенской гармонии, которая и должна править нашим яростным, но таким прекрасным миром! Все просто, не так ли? Так почему же главную для ЛЮДЕЙ истину проговаривает сказочный герой, а не Человек? Вопрос остается открытым, и для того, чтобы дать ответ и вернуть в нашу жизнь сказку и любовь, нужно... просто вернуться к самим себе, разбудить того ребенка, что живет в душе каждого из нас, живет и верит в добрые волшебные сказки!

Не того ли ищем мы, когда берем в руки томик сказок?...

Литература

1. *Афанасьев А.* Народные русские сказки. М.; 1978.
2. Былины. Русские народные сказки. Древнерусские повести. М.; 1979.
3. Русские народные сказки Том 1. М.; 1987.

НУЛЬСУФІКСАЛЬНЫЯ НАЗОЎНІКІ СА ЗНАЧЭННЕМ АДЦЯГНЕНАГА ДЗЕЯННЯ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Г. М. Нікіценка

Апошнім часам у беларускай лінгвістыцы актуальнасць набываюць даследаванні, звязаныя з апісаннем семантыка-словаўтваральных катэгорый. Так, задача вывучэння катэгорыі *nomina actionis* была пастаўлена яшчэ В. У. Вінаградавым [2, с.172]. Вялікая цікавасць лінгвістаў да аддзяслоўных найменняў тлумачыцца тым, што гэтыя назоўнікі, захоўваючы дзяслоўныя семантычныя характарыстыкі, знаходзяцца ў своеасаблівай зоне сінкрэтызму назоўніка і дзяслова як штосьці няпэўнае, неакрэсленае. Іншым разам такія назоўнікі нават называюць субстантыўным аналагам дзяслова [4, с.32]. Назоўнікі са значэннем адцягненага дзеяння адносяцца да сінтаксічных дэрыватаў, а г. зн. утварэнняў, якія змяшчаюць транспазіцыйнае значэнне, але, акрамя семантыкі базавых слоў-дзясловаў, найменні дзеяння могуць утрымліваць у сваёй семантычнай структуры і другасныя кампаненты, якія абумоўлены прыналежнасцю найменняў дзеяння да назоўнікаў. На думку даследчыцы К. Э. Плоткінай, «удзельная вага дзяслоўных і іменных кампанентаў у семантычнай структуры найменняў дзеянняў дыяхранічна змяняльная» [5, с.168].

У сучаснай беларускай мове лексічнае значэнне базавага дзеяслова парознаму рэалізуецца ў семантыцы нулясуфіксальных назоўнікаў. Нягледзячы на тое, што тыпы семантычных адносін зыходных дзеясловаў і аддзеяслоўных найменняў неаднастайныя, у іх адносінах могуць быць выяўлены пэўныя заканамернасці, якія служаць падставай для іх сістэматызацыі:

Семантычная структура вытворнага слова поўнаасцю суадносіцца з семантыкай матывавальнага дзеяслова. Гэтую групу складаюць 123 словы (з выяўленых 362): *абмер, закуп, падрыў, перахват, разгром, узмах* і інш. Напрыклад:

ПАДРЫЎ. Дзеянне **ПАДАРВАЦЬ.** 1. Знішчыць, разбурыць узрываючы. *паводле знач. дзеясл.* 2. *перан.* Нанесці шкоду, аслабіць, разладзіць. падрываць - падарваць.

РАЗГРОМ. Дзеянне **РАЗГРАМІЦЬ.** 1. Разарыць, разбурыць. 2. Разбіць, *паводле знач. дзеясл.* знішчыць у баі, у выніку барацьбы. разграміць.

Семантычны аб'ём матываваных слоў шырэйшы за семантычны аб'ём матывавальных (у 68 вытворных): *адвод, засцярога, здзек, пералік, плата, укол* і інш. У такіх словах развіваюцца новыя прадметныя значэнні, на што неаднаразова ўказвалі даследчыкі [7, с. 85]. Напрыклад:

АДВОД. 1. Дзеянне **АДВЕСЦІ.** 1. Ведучы, суправаджаючы, даставіць у *паводле знач. дзеясл.* якое-н. месца. 2. Завесці на некаторую адлегласць ад чаго-адводзіць -адвесці. н, каго-н. 3. Адхіліць; змяніць напрамак руху чаго-н, накіраваць убок ад каго-н, чаго-н. 4. *перан.* Адхіліць што-н. неадпаведнае, непрыдатнае. 5. Даць у чыё-н. 6. Адлінеіць, адгалаванне (у адчарціць. трубе, электрасетцы і пад.).

ЗАСЦЯРОГА. 1. **ЗАСЦЕРАГЧЫ.** Загадзя ахаваць. *Дзеянне паводле дзеясл.* засцерагчы-засцерагаць. 2. Тое, што засцерагае ад чаго-н. 3. Мера, якая прымаецца для аховы, суправаджэння ад чаго-н; надзвычай асцярожныя адносіны да чаго-н.

Матываванае слова можа мець больш вузкае кола значэнняў, чым матывавальная аснова дзеяслова. Намі вызначаны 81 такая лексема: *адрыў, знос, лоўля, нагрэў, перасол, узыход* і інш. Даследчыца

Т. П. Бандарэнка адзначае, што «там, дзе назіраецца вялікі разрыў у значэнні аднаго і таго ж дзеяслова, найбольш абстрактныя яго значэнні не перадаюцца аддзяслоўным назоўнікам. Тут якраз і праяўляецца меншы семантычны аб'ём у параўнанні з дзеясловам» [1, с. 19]. Напрыклад:

ЛОЎЛЯ. *Дзеянне паводле знач.* **ЛАВІЦЬ.** 1. Хапаць каго-н, што-н. на ляту. 2. Здабываць (рыбу, звяроў, птушак) з дапамогай спецыяльных прыстасаванняў. 3. *Разм.* Высочваць, вышукваць, каб затрымаць, арыштаваць, 4. Не прапускаць магчымасці для ажыццяўлення чаго-н., выбраць зручны момант. 5. *перан.* Успрымаць слыхам, зрокам, розумам. 6. *перан. Разм.* Настройваць радыёпрыёмнік на пэўныя хвалі, прымаць радыёсігналы.

ПЕРАСОЛ. *Дзеянне паводле знач. дзеясл.* **ПЕРАСАЛІЦЬ.** 1. Зрабіць вельмі салёным солі ў што-н. 2. Пасаліць, засаліць усё, многае. 3. *перан.* Перайсці мяжу, перасаліць (у 1 знач.). 4. меру дазволенага ў чым-н. (*разм.*).

Матываванае слова і матывавальная асновы могуць супадаць толькі ў частках сваіх значэнняў. Такія семантычныя сувязі выяўлены ў 90 словаўтваральных парах: *адгул, вывад, завод, напуск, разбор, узвод* і інш. Напрыклад:

РАЗБОР. 1. **РАЗАБРАЦЬ.** 1. Разняць што-н. на састаўныя часткі. 2. *Дзеянне паводле знач. дзеясл.* Узяць усё па частках, па адным. 3. Прыводзячы ў парадак, разбараць - рассартаваць, аддзяліць адно ад другога. 4. Спарадкаваць, раздзяліўшы мяса і вантробы, парэзаўшы на часткі (пра мясную тушу). 5. Адрозніць, распазнаць што-н (слыхам, зрокам і пад.). 6. Уясніць для сябе, усвядоміць. 7. Разгляд судовай справы. Разгледзець, абмеркаваць (пытанне, справу і пад.). 8. *Разм.* Ахапіць, апанаваць (пра моцнае пачуццё, жаданне і пад.).

УЗВОД. 1. **УЗВЕСЦІ.** 1. Ведучы, памагчы або заставіць узысці, падняцца наверх чаго-н. 2. Прывесці зброю ў гатовае да выстралу становішча. 3. Збудаваць, пабудаваць, паставіць. 4. *перан.* Узвысіць да якога-н. стану, звання; надаць чаму-н. іншае ці важнае значэнне. 5. *перан.* Несправядліва прыпісаць каму-н. што-н. заганняе, адмоўнае, дрэннае; несправядліва абвінаваціць. 7. У матэматыцы: памножыць лік на той самы лік указаную колькасць разоў.

Згодна з меркаваннем даследчыцы І. У. Кандрацені, «шматлікія праблемы пры даследаванні семантычнай суаднесенасці словаўтваральных карэлятаў таму і існуюць, што матываванае слова, якое ўзнікла на базе ўтваральнай асновы, матывуецца ёю, пачынае функцыянаваць у якасці самастойнай адзінкі лексіка-семантычнай сістэмы мовы, якая ў значнай ступені вызначае яе канчатковае семантычнае фарміраванне і далейшае развіццё» [3, с.45].

Розная ступень фармальна-семантычнай суадноснасці нульсуфіксальных назоўнікаў са значэннем адцягненага дзеяння з базавым дзеясловам, з аднаго боку, пацвярджае вывады даследчыкаў аб старажытнасці данага спосабу словаўтварэння назоўнікаў, а з другога – наглядна дэманструе тое, што катэгорыя апрадмечанага дзеяння ў сучаснай беларускай мове знаходзіцца ў стадыі актыўнага развіцця.

Літаратура

1. *Бандарэнка Т. П.* Структурна-семантычная і дэрывацыйная суадноснасць субстантыўных (з родным аб'екта) і дзеяслоўных словазлучэнняў // Беларуская лінгвістыка, 1977, вып. 11. С. 15-20.
2. *Виноградов В. В.* Основные этапы истории русского языка (статьи 2 и 3) // Избранные работы по истории русского литературного языка. М., 1978. С.152-177.
3. *Кандрацэня І. У.* Матывацыйныя адносіны паміж дзеясловам і нульсуфіксальным назоўнікам // Беларуская лінгвістыка, 2005, вып. 55. С. 37-45.
4. *Коржавцава Е. И.* Имена действия в русском языке: история, словообразовательная семантика. М., 1998.
5. *Плоткина К. Э.* Глагольные и именные компоненты в семантической структуре имен действия // Актуальные проблемы лексикологии: Тезисы докладов и сообщений. Мн., 1970. С. 168-169.
6. *Рохкінд С. Л.* Аддзеяслоўныя назоўнікі ў сучаснай беларускай мове // З даследаванняў па беларускай і рускай мовах. Мн., 1961. С. 47-67.
7. *Хохлачева В. Н.* К истории отглагольного словообразования существительных в русском литературном языке нового времени. М., 1969.

МЕЖДОМЕТИЯ И СЛОВА С ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОЦЕНОЧНОЙ КОННОТАЦИЕЙ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ ЭКСПРЕС- СИВНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА «MONDSCHIEINTARIF»)

А. С. Панасюк

Язык является важнейшим средством человеческого общения, которое используется человеком в различных ситуациях и с различными целями: для сообщения о важных событиях, побуждения адресата к определенным действиям или их прекращению, выражения своих чувств или оценки чьих-либо поступков; при этом язык выполняет ряд функций, одной из которых является экспрессивная.

Об экспрессивной функции высказывания можно говорить тогда, когда в высказывании прямо выражено субъективно-психологическое отношение человека к тому, о чем он говорит. Эта функция реализуется в экспрессивах – речевых актах, выражающих психологические состояния. Сущность данных речевых актов заключается в обозначении истинных или предполагающихся в соответствии с речевой ситуацией эмоций говорящего, направленных на адресата. Они также могут отражать отношение адресата к ситуации взаимодействия вообще.